

TEVHİDİ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA İLİM DALLARININ YENİDEN İNŞASI ŞURASI

Derleyenler (Editörler):

Prf. Dr. Mustafa Alişarlı - Doç.Dr. Osman Şimşek

İLMİ VE METODOLOJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (İLMAR)

Yayınlar Dizisi :4

ISBN:

Aralık 2018

Basım Yeri: Semih Ofset

TEVHİDİ SİSTEMİN OLGUSAL VE AKSİYOLOJİK ARGÜMANLARLA GÖSTERİLMESİ

Prof. Dr. Doğan ÜNAL¹

ÖZET

Kelime-i Şehadet, Allah'ın var ve bir olduğuna, Hz. Muhammed (SAV)'in O'nun kulu ve Elçisi olduğuna tanık olduğumuzu beyan ettiğimiz en temel tasdik cümlemizdir. Tasdik noktasına evrendeki ayetlerin vahyedilen ayetlerle uyumunun görülmesi ile gelinmesi Kur'an-ı Kerim'de ifadesini bulan bir yöntemdir. Bu faaliyet ise ancak evrendeki yasaları gösteren bilim ile gerçekleştirilebilir. Ancak bunun bilimin dayatmacı materyalist yorumu ile değil Allah, Din ve teleoloji temelli bir bilim anlayışı ile gerçekleşmesi beklenir. Zira dini bilim yorumu evreni bir bütün olarak ele aldığı ve materyalizmin yok saydığı zengin bir anlam ve kavram dünyasına sahip olduğu için evreni keşfetmede daha başarılı olmaktadır. Nitekim bu perspektifle icra edilen bilim anlayışı ile kadim medeniyetimizde çarpıcı keşif ve gelişmelere tanık olunmuştur. Dini bilim paradigmasının başlıca nitelikleri; aksiyolojik argümanları da önemli görmesi, bilimi suistimallerin aracı haline getirmemesi, heterojen bir yapı göstermesi ve bilimi otoriteleştirmemesidir. Tüm bu olgusal ve aksiyolojik argümanlar eş zamanlı olarak kesin ve net bir şekilde kainattaki tevhidi sisteme işaret etmektedir.

1 Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Tıp Fakültesi Ankara Onkoloji Hastanesi, Üroloji Anabilim Dalı

GİRİŞ

Bugün bilim kavramından söz edildiğinde akıllara çoğunlukla tek tip bir materyalist bilim anlayışı gelmektedir. Bu anlayış, bilime bir bütün olarak ve bilinçli olarak soğuk bakan veya ilgisiz kalan kesimlerin de kolaylaştırmasıyla yeryüzünde adeta hegemonya kurmuştur. Bilimin dayatılan bu versiyonunda Allah, Din ve teleolojinin bilim ile ilişkisiz olduğu hatta çatıştığı tezi yoğun bir şekilde işlenmektedir.

İşte bu yazıda Allah'ın müminlerden tasdik etmelerini istediği esaslara ulaşmada bilimin rolü üzerinde durulacak ve özgün bir bilim diyalektiği geliştirilmeye çalışılacaktır. Bu diyalektiğin esasını tek tip ve üstelik dayatılan bir bilim paradigmasının olamayacağı, dayandıkları ontolojiye göre başlıca iki tip bilim okuması olduğu temellendirilmeye çalışılacaktır. Bilimin bu düalistik yapısı karşılaştırmalı olarak tespit edilip ortaya konulacak ve böylece cari materyalist bilim yorumuna çok temelden itiraz edilmiş olacaktır. Bu tespitten sonra hakikaten bilimin esasında kadim medeniyetimizde bugünkü algımızdan çok farklı bir görünümde olduğu detaylandırılacak ve Allah, Din ve teleoloji temelli bilim kavramının özellikleri anlatılacaktır. Son olarak zaten tüm yazının tevhide işaret eden içeriğine ilaveten müstakil bir bölümde tevhide gösteren spesifik argümanlardan bahsedilecektir.

ŞEHADET KELİMESİ VE BİLİM

Bilindiği gibi şahadet kelimesi ile Allah (cc)'dan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed (SAV)'in O'nun kulu ve Elçisi olduğuna tanıklık ederiz. Bu cümle, Müslüman olmanın en temel imani tasdik beyanıdır. Bu tasdik ne kadar güçlü ve sağlam olursa hal, hareket ve tutumlarda Allah rızası daha çok gözetilecek ve günaha düşme çantası belirgin derecede yükselecektir. Başka bir deyişle her ne şart ve suretle olursa olsun bir Müslümanın sırat-ı mustakim üzere kalması, sebat etmesi ve yolunu şaşırması, İslam'ın bu en temel inanç umdelerine sağlam bir tasdik ile şahitlik etmesine bağlıdır. Bu kişisel gelişim ve başkalaşım ile bağlantılı olarak toplumsal, sonrasında ise küresel barış ve esenliğe ulaşılacaktır.

O halde tasdik ve tanıklığın güçlü bir şekilde temellendirilmesi kişisel ve toplumsal tekamülün ilk basamağı durumundadır. Nitekim Nisa 136'da,

“Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberi'ne, ona indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz...”

buyrularak adeta iman eden bizlerin imanımızı sağlam bir şekilde temellendirmemiz, kelime anlamıyla imanımızdan emin olmamız istenmektedir. Tasdik madem bu kadar önemli bir ilk adım durumundadır, o halde sonunda sağlam bir tanıklığa ulaşılabilmesi için nasıl temellendirilmelidir?

Müslümanlar muhakkak farklı yollarla tasdik ve tanıklık eder hale gelebilir. Örneğin

ebeveyn tarafından belletilen söylem ve eylemler zemininde veya daha da uç olarak esasen dini olmayan bir anlatımın teşvik etmesiyle bile şahadet edilebilir. Fakat Kur'an-ı Kerim'in geneline bakıldığında tasdik, tüm fenomenlerin üzerinde düşünülmesi yoluyla başarılmasının tavsiye ve emir buyrulduğu açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de muhteşem ve kusursuz yaratılışın dikkatlice gözlenmesi emredilmekte ve buradan elde edilecek bilgilerin yani yaratılmış ayetlerin vahyedilmiş ayetlerle mükemmel uyumunun görülmesiyle vahyin hak olduğu bilgisine ulaşılabileceği vurgulanmaktadır. Rahmani olduğu için, bu metodoloji ile erişilmiş bir şahadet noktası mümin için en sarsılmaz ve en istikrarlı bir iman pozisyonunu temsil edecektir. Şimdi bu metodolojinin kodlarına daha yakından bakabiliriz.

Kur'an-ı Kerim'de yaratılıştaki delillere dikkat çeken ve bunların üzerinde durulmasını, düşünülmesini güçlü vurgularla emreden çok sayıda Ayet-i Kerime bulunmaktadır. Bu ayetlere bazı örnekler vermek, konunun daha iyi anlaşılmasına yardım edecektir.

"Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? ..." (İbrahim 19)

"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?" (Gâşiye 17, 18, 19, 20)

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzip giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini isbatlayan) birçok ayetler (deliller) vardır" (Bakara 164)

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahiplerine şüphesiz ayetler (deliller) vardır: Onlar ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: "Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın, Sen münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru" (Al-i İmran 190-191)

"Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) ayetlerindendir (delillerindendir). Şüphesiz bunda bilenler için elbette ayetler (ibretler) vardır." (Rum 22)

"Allah, gökleri ve yeri hak olarak (yerli yerince) yarattı. Şüphesiz bunda, iman edenler için (Allah'ın varlık ve kudretine) bir ayet (nişâne) bulunmaktadır." (Ankebut 44)

“Göklerde ve yerde nice ayetler (deliller) vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.” (Yusuf 105)

“Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur, görsünler!” (Mü’min 82)

Bu ve diğer pek çok ayette insanların zihin ve dikkatleri yaratılmış delillere çekilmekte ve bu işaretler “ayet” olarak ifade edilmektedir. Yaratılmış kevnî ayetlerin bu şekilde vahyedilenler ile aynı kelime ile gösterilmesi fevkalade dikkat çekicidir. Bu iki kavram seti arasındaki zorunlu ilişkinin kolayca fark edilebilmesi için her ikisinin de aynı kelime ile gösterilmesi Rabbimizin Rahman ve Rahim sıfatlarının tecellisi olmalıdır. Zira Kur’an’ın hak olduğu bilgisine bu iki “ayet” arasındaki ilişkinin kavranması ile ulaşılabilecektir. Bu merkezi ve kurucu argüman Fussilet 53’de veciz bir şekilde şöyle ifade buyrulmaktadır:

“İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur’an’ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması, yetmez mi?”

Böylece yaratılmış “ayetler” ile, bu düzene işaret eden ve bu düzenle uyum içindeki Kur’an “ayetler”inin ikisinin de tek bir Yaratıcı’nın eseri olduğu anlaşılabilecektir. Benzer şekilde Sebe suresi 6. ayeti kerimede kendilerine ilim verilenlerin Kur’an’ın hak olduğu, ve Allah’a ilettiği kanaatine varacakları çarpıcı bir şekilde belirtilmiştir;

“Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin (Kur’an’ın) gerçek olduğunu bilir; onun, mutlak galip ve övgüye lâyık olan (Allah’ın) yoluna ilettiğini görürler”

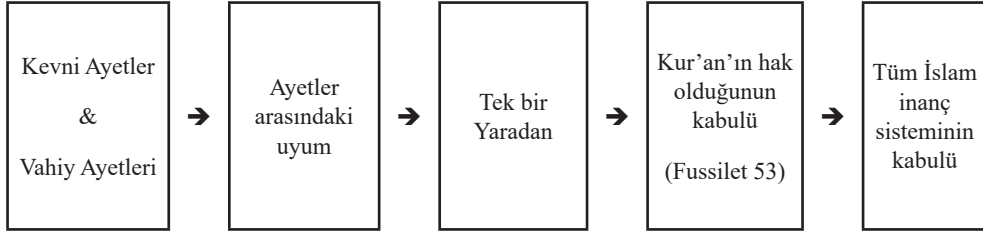
Bu ve benzeri pek çok ayetten anladığımız üzere, Allah’ın mutlak bilgi ve güç sahibi tek ilah olduğu gerçekliği düşünme, akletme ve araştırma gibi süreçlerle mümkün olmaktadır. Nitekim bilgi sahibi olan herkesin tevhide şehadet edeceği Al-i İmran 18’de çarpıcı bir şekilde beyan edilmektedir;

“Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adalette şâhitlik ettiler. O’ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir”

Tevhid ve Kur’an’ın hak olduğu bilgisine ilim ile erişmek aynı zamanda fevkalade kritik bir eşiğe de işaret etmektedir. Zira bilinçli bir şekilde şehadet etme, yani gerçekten emin olup iman etme, karşı konulamaz ve kaçınılmaz bir şekilde tüm inanç sisteminin en samimi ve en kalbi tam bir teslimiyet ile kabulü ile neticelenmektedir. Gerçekten de kudreti sonsuz tek bir Yaratan’a inanma, zorunlu olarak O’nun bu tilavet ettiğimiz ayetlerinin hak olduğuna (Kitaplara iman), bu ayetlerin bir elçi ile gönderilmiş olduğuna (Peygamberlere iman), bu vahyin bir haberci ile indirildiğine

(Meleklerle iman), kainat düzeninin sebep sonuç içindeki muhteşem yapısının (Kadere iman) bunu idrak eden iradeli varlıklar için bir sorumluluk doğurduğuna (Ahirete iman) imanı gerektirmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Kevni Ve İndirilmiş Ayetler Arası İlişkinin Kavranmasıyla Tevhidi Sistemin Kabulü.

Hatta belki de daha güçlü bir vurgu olarak Rum suresi 30. ayette bizatihi yaratılış kanunlarımız “din” kavramına eşitlenmektedir. Bu ayet-i celileden dosdoğru dinin, yüzümüzü çevirmemizi emrettiği fitrat olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu ayet-i kerime mealen şu şekildedir:

“Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”

Allah-u Teala insanlara fitratları ile birebir uyumlu bir din göndererek, din ile din dışı şekil, eylem ve süreçleri fitraten ayırt edebilme yeteneği vermiş olmaktadır. Buradan hareketle Rabbimizin Rahman ve Rahim sıfatının bir tecellisi olarak sapıtıp gitmemizi istemediği için dini, fitratımıza yerleştirmiş olduğu mütalaa edilebilir.

Gerçek ve emin olunmuş bir imanın, Kur’ani yaklaşımla bu şekildeki bir sistematik- le temellendirilmesi ve tevhidi sistemin tasdik edilmesi süreci, dikkat edilecek olursa evrenin ciddiyetle incelenmesi ile başlamakta ve ayetler arasındaki uyumun gözlenmesi ile devam etmektedir. Yaratılmış ayetlerin künhüne varılması ise hiç kuşkusuz, temel amacı evrenin keşfi olan bilim enstrümanı ile mümkün olmaktadır. İşte bu nedenle Allah’ın varlık ve birliğine delalet eden evren bilgisinin ancak bilimsel çaba ile elde edilebilmesi, bilimi fevkalade önemli bir dini faaliyet alanı haline getirmektedir.

BİLİM DİYALEKTİĞİ

Bilim madem ki evrenin ve içindekilerin muhteşem yapısını gözler önüne seren ve bu yolla onun mutlak Yaratıcı’sına ulaşmayı sağladığı için esasen dini bir faaliyet alanıdır, o halde cari bilim anlayışları insanları kesin ve topyekun bir şekilde neden

İslam’a ulaştıramamakta, hatta kimi zaman din dışı bir söylemi temsil etmektedirler. Örneğin Pervez Hoodbhoy, bilimin seküler bir etkinlik olduğunu düşünmektedir². Hiçbir yerde İslami bilim örneğinin bulunmadığını ifade ederek; “*Hayır, fiziksel dünyaya ait İslami bir bilim olamaz ve İslami bilim oluşturma çabaları boşunadır*” ve ayrıca “*buna dair söylenenler ve teolojik prensipler bir bilim kurgulanmasına yeterli değildir*” demektedir³. Michael Robert Negus, 1979 Nobel Ödülünü kazanan Abdus Selam’ın bilimin sadece evrensel bir bilme tarzı olduğunu ve bir kişinin bilimi İslami olarak nitelendirerek ayrıştıramayacağını savunmasından hareketle Hoodbhoy’a yaklaştığını belirtse de⁴ aslında Abdus Selam bu ifadelerinde bilimin dini veya dünyevi olarak ayrılamayacağını kastediyor olmalıdır.

Oysa her varoluşu kör tesadüflerle izah ettiği için evrene esasen herhangi bir kıymet atfetmeyen materyalistlere göre benzersiz ve muhteşem bir yaratılışa inananların evreni keşfetmeye değer bulmaları daha rasyonel bir beklentidir.

Bilim, onu icra edenden bağımsız olarak sadece evreni keşfetmeye çalışan hatta temel hedefi buna indirgenebilecek bir enstrümandır. Yani esasen üzerinde çalıştığı yasanın yaratıcısı değil keşfedicisi durumundadır. Nitekim tüm bilim insanları zaten mevcut malzeme ve süreçleri kullanarak buluş yaptıklarının farkındadır ve zaten aralarında herhangi birisi, mesela atomu yarattığını hiçbir zaman iddia etmemiştir.

O halde bilim, nasıl oluyor da inananlar tarafından Allah’a ve O’nun evrensel düzeyine tanıklık etmeye yarayan merkezi dini bir faaliyet olarak görülürken (veya görülmesi gerekirken), materyalistler tarafından din ile çatışan, çelişen ve hatta ladiniliğin delili olarak görülebilmektedir? Bu paradoks, bilim anlayışlarının temellendirildiği ontoloji farklılığı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Literal ifadesi aynı olsa da “bilim”, merkeze alınan ontolojiye göre semantik nitelikleri birbirine taban tabana zıt tamamen farklı kavrayışlara dönüşebilmektedir.

2 Michael Robert Negus, İslâmî Bilim Kavramı Ve Müslüman Bir Bilim Adamının Düşünce Modelleri. Çev: Aygün Akyol. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/1, c. III, sayı: 5, ss. 173-180. Makalenin aslı: “The Concept of Islamic Science and The Thought Patterns of a Muslim Scientist”, Muslim Education Quarterly (The Islamic Academy, Cambridge, U.K) c.12, no.4, 1995, ss.30-36.

3 Michael Robert Negus, İslâmî Bilim Kavramı Ve Müslüman Bir Bilim Adamının Düşünce Modelleri. Çev: Aygün Akyol. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/1, c. III, sayı: 5, ss. 173-180. Makalenin aslı: “The Concept of Islamic Science and The Thought Patterns of a Muslim Scientist”, Muslim Education Quarterly (The Islamic Academy, Cambridge, U.K) c.12, no.4, 1995, ss.30-36.

4 Michael Robert Negus, İslâmî Bilim Kavramı Ve Müslüman Bir Bilim Adamının Düşünce Modelleri. Çev: Aygün Akyol. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/1, c. III, sayı: 5, ss. 173-180. Makalenin aslı: “The Concept of Islamic Science and The Thought Patterns of a Muslim Scientist”, Muslim Education Quarterly (The Islamic Academy, Cambridge, U.K) c.12, no.4, 1995, ss.30-36.

Ontolojik Fenomenler ve Aristo'nun Dört Neden Kuramı

Bilim kavramının neden farklı şekillerde yorumlanabildiklerini Aristo'nun dört neden kuramı ile temellendirmeye çalışalım. Aristo ontolojik fenomenleri “neden sorgulaması” yaparak anlamaya çalışmıştır. Bu amaçla varlığa dört tip soru yöneltir. Bunlar, 1) madde neyden yapılmıştır? (maddi neden = causa materialis), 2) bunu kim (veya ne) yapmıştır? (fail neden = causa efficiens), 3) bu nedir? (formel neden = causa formalis) ve 4) bu ne içindir? (ereksel neden = causa finalis) (3, 4) (Tablo 1).

Tablo 1. Aristo'nun dört neden öğretisine göre ateizmin ontolojik çelişkisi.

Varlığın Bileşeni	Soru tipi	Teizm		Ateizm	
		İnsanın ürettiği varlıklar	İnsanın üretmediği varlıklar	İnsanın ürettiği varlıklar	İnsanın üretmediği varlıklar
Maddi neden	Neyden oluşmuştur?	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder
Fail neden	Bunu Kim/ne yapmıştır?	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder	Kabul etmez
Formel neden	Bu nedir? (nasıldır?)	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder
Amaç(telos) neden	Bu ne içindir?	Kabul eder	Kabul eder	Kabul eder	Kabul etmez

Bilim çevrelerinde genel olarak yapıldığı gibi fail nedenin maddeye dışsal, maddi nedenin ise maddeye içkin olduğunu savunmak rasyonel bir yaklaşım olsa da ereksel nedenin formel olanla eşitlendikten sonra maddeye içkin olduğunu iddia etmek rasyonel olmayacaktır. Amacın maddeye içkin olması hangi argümanlarla savunulursa savunulsun sadece tüm gayesi hakikati aramak olan bilim insanlarınca kabul edilmeyecektir. Zira gayenin içkin olabilmesi için varlığında ve aldığı şekil üzerinde irade ve söz sahibi olması gerekirdi. Dolayısıyla hiçbir argüman sadece ilgili maddeyi değil bununla uyum içindeki tüm bir evreni sonsuz bir ilim ve kudretle yaratan tek bir Yaratıcı'ya dayalı ontoloji kadar başarılı bir şekilde varlığı açıklayamamaktadır. Bu gerçek görülmek istenmediğinde gayelerinin kendilerine içkin olduğunu söylemenin, varlıkların kendi kendilerini yaratmaları manasına geleceğini idrak edememe gibi bir duruma düşülmüş olmaktadır. Dikkat edilecek olursa yine bir tür yaradılışa inanılmaktadır; ama aklın direk bir çıkarımla gösterdiği değil de acaba neden bu şekilde irrasyonel bir akide tercih edilmektedir, doğrusu araştırmaya değer bir husustur.

Bazı çevrelerin dört neden teorisine getirdikleri bu kimi izahlardan bağımsız olarak bu öğreti, bilimi kavramaya çalışırken faydalanılabilecek kullanışlı bir düşünsel zemin sunabilir. Nitekim maddeyi insanın imal ettikleri ve etmedikleri olarak sınıflandıracak olursak ateizmin insan tarafından üretilmeyen maddelerin evrene aşkın bir fail tarafından ve bir amaç için yaratıldığına inanmadıkları, diğer başlıklarda ise teizm ile mutabık oldukları daha net bir şekilde görülmektedir. Diğer yandan ateizmin bir testinin bir insan tarafından bir gaye ile topraktan form verilerek imal edildiğine inanmasına karşılık rasyonel hiçbir neden olmaksızın bir insanın tek bir Yaradan tarafından bir gaye ile topraktaki materyallerle form verilerek yaratıldığına inanmasındaki çelişki daha müşahhas bir şekilde ortaya konulmuş olmaktadır (Tablo 1).

Düalistik Bilim Yorumu

İslam düşüncesinde ilim adamının tarafsız olamayacağı, Kur'an'da vahyedilmiş hakikatlere açıkça taraf olduğu ve İslam'ın temel tabiatından çıkan kriterler vasıtasıyla yönlendirildiği açıktır. Zira Butt tarafından ifade edildiği gibi *“İslami dünya görüşü, içinde bilimsel fikirlerin, düşüncelerin ve teorilerin tasarlandığı, geliştirildiği, detaylandırıldığı entelektüel bir matrix sağlar.”*⁵. Müslüman ilim insanlarının, ilim yapmak için başlangıçtaki duruşlarında tarafsız olmadıklarını ve sahip oldukları ön kabulleri bu şekilde açıkça ve dürüstçe ilan etmelerine karşılık materyalistlerin hangi şeyleri gözleme ve bilime konu ettikleri muğlak ve keyfidir⁶.

Buradan anlaşılabileceği gibi bilim anlayışları kabul ettikleri ontolojiye göre ayrışmaktadır. Yani dikkatli bir analiz ile materyalistlerin iddia ettikleri gibi tek bir cari bilim kavramının olmadığı, atıf yaptığı ontolojiye göre temelde iki bilim yaklaşımının olduğu görülecektir; materyalistlerin (ateistlerin) ve Yaradan'a ve O'nun bir düzen yani din vazettiğine inananların (teistlerin) bilim yorumları. Bu iki yaklaşımın birçok ontolojik fenomende konsensus sağladıkları görülmektedir. Fakat teizmi ateizmden ayıran en belirgin ve çarpıcı fark; insanın imal ettikleri dışındaki dünyanın da bir gaye ile ve tek bir Fail tarafından yaratıldığına olan inançtır. Yani bu iki yaklaşım Mutlak Yaradan ve gaye (telos) konularında birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Bir materyalist varlığın gayesiz tesadüflerle meydana geldiğini savunup, bilime böylece ontolojik bir “değer” yüklerken; bir inanan teleolojik bir ontoloji zemininde bilime sadece bir araç, alet veya olgu nazarıyla bakıp, “değerli” bulunduğu halde “değer” atfetmemektedir. Başka bir deyişle bir ateist veya materyalist, bilimi ontolojik

5 <http://reviewofreligions.org/9422/from-the-archives-islam-and-science-concordance-or-conflict/>

6 Michael Robert Negus, İslâmî Bilim Kavramı Ve Müslüman Bir Bilim Adamının Düşünce Modelleri. Çev: Aygün Akyol. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/1, c. III, sayı: 5, ss. 173-180. Makalenin aslı: “The Concept of Islamic Science and The Thought Patterns of a Muslim Scientist”, Muslim Education Quarterly (The Islamic Academy, Cambridge, U.K) c.12, no.4, 1995, ss.30-36.

kayma yüzünden adeta merkeze alıp “değer” edinip “amaç”laştırırken; bir inanan (Müslüman, Hristiyan vd) bilimi, ontolojisinin merkezinde bulunan Yaradan’ı bulmak ve tanımak için “araç” laştırmaktadır.

Bu farklılık, söylem düzeyinde daha da somutlaşmaktadır. Mesela varoluşunun merkezine Yaradan değil de “ bilim”i yerleştiren materyalistlerin söyleminde “bilimin ışığında”, “bilimin önderlik yapacağı” veya “bilim merkezli” bir hayat tasavvuru vardır. Bu şekildeki bir yaklaşımla ancak hesap edilmiş mükemmel bir varoluş varsa icra edilebilecek olan bilim (ki bilim sadece bu varoluşu anlamaya çalışır), yaman bir paradoks göze alınarak ontolojik merkeze konulmuş ve yine materyalizmle çelişecek şekilde “kutsal” bir “değer” kabul edilmiş olmaktadır. Burada görüldüğü gibi materyalizmin, ontolojiyi bilime muhtaç görme gibi irrasyonel bir önerme yaparak akılcılık iddiasıyla, diğer yandan bir şeye “kutsallık” vererek madde merkezli paradigmasıyla çeliştiği görülmektedir.

Bununla birlikte Yaradan merkezli bir ontolojiye sahip olanlar ise bilimi Allah’ı, O’nun eser ve yasalarını müşahade etmeye yarayan bir araç olarak görürler veya görmeleri gerekir. Bilimi yapılabılır kılan da zaten bu mükemmel yaratılıştır. Dolayısıyla Yaradan merkezli ontolojiye sahip teleolojik bilim tanımının evreni yorumlamada daha başarılı, kapsamlı ve rasyonel olduğu şartlanmamış bireyler tarafından kolayca görülecektir.

Bilim esasen doğu veya batıya ait bir kavram olmadığı için bu ekseninde değil de dayandıkları ontolojiye göre teist/ateist ekseninde sınıflandırılması daha kullanışlı olacaktır. Buna göre Allah’a ve Din’e inanan bireylerin teleolojik bir ontolojiye dayalı, ama mekanistik bir işleyişe de büsbütün karşı olmayan bir varlık tasavvurları olduğu için tabiatıyla, “bilim” olgusuna bizatihi “değer” yüklemesler. Fakat bunun tersine ateistler ise teleolojik bir ontolojiye inanmayıp, her şeyin tesadüflerle başlamış ve böylece sürüp giden mekanistik bir işleyişe tabi olduğunu düşündükleri için “bilim” i merkezi bir makama yerleştirirler.

Ontolojilerine göre birbirlerinden ayrılan bu iki bilim paradigmasının burada anlatılan özellikleri topluca Tablo 2’de gösterilmiştir.

Teizm ve ateizmin bilim kavramlaştırmalarını bir kutu metaforu ile daha iyi anlayabiliriz. İçine koni yerleştirilmiş bir kutunun herhangi bir yüzüne bu içerideki koninin görülebileceği bir delik açıldığını varsayalım. Deliğin açıldığı yüze göre koni gözlemciye göre üçgen veya daire olarak görünecektir. İşte “bilim” i temsil eden koniyi gözlemleyen temsili ateizm hangi delikten bakacak olursa olsun bilimi yanlış yorumlayacaktır. Oysa kutuyu açıp koniyi her yönüyle görüp kavrayan temsili teizm bilimi en gerçek haliyle gözlemlemiş olacaktır. İşte teizm atfı yaptığı ontolojinin ona verdiği avantaj ile herhangi bir paradoksa düşmeden en doğru bilim tanımına ulaşmış olacaktır.

Tablo 2. Bilime Bakış açısından Paradigmatik Farklar (Detaylar için metne bakınız)

	Paradigma	
	Teist	Ateist
Amaç	Evreni keşfetme	Evreni keşfetme
Ontoloji	Allah merkezli	Bilim Merkezli (Çelişki)
Araştırma	Evet	Hayır
Değerli bulma	Evet	Evet
Değer yükleme	Yok	Var
Kutsallık	Kutsal değil	Kutsal (çelişki)
Teleoloji	Kabul eder	Kabul etmez
Mekanistik işleyiş	İtiraz etmez	Temel alır

O halde bilimin materyalist çevrelerin ifade ettiği gibi tek bir yorumunun olmadığı, bilakis düalistik bir gerçeklik olduğu diyalektikimizin temelini oluşturan önemli bir tespit olmaktadır.

MÜSLÜMAN DÜNYADA BİLİM KAVRAMI

Bilimin Yaradan ile, yaratılış ile ve dolayısıyla Din ile bu yakın ilişki ve etkileşimleri böyleyken Müslüman dünya, bilimi nasıl kavramsallaştırmaktadır? Bunu doğru bir şekilde tespit etmek için İslam'ın temel tevhidi anlayışlarına atıflar yaparak, Müslümanların bilim algılarının "ilim" kavramından başlayarak nasıl bir dönüşüm ve başkalaşım geçirdiğine bakmak gerekecektir.

Kur'an'ın vahyedilen ilk ayetlerinden başlamak üzere Müslümanların çok köklü ve çarpıcı bir kavramsal değişim ve gelişim gösterdikleri neredeyse bütün dünya tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Bu farklılaşma ahlak, estetik ve bilim gibi pek çok alanda kendini göstermiş ve çok kısa bir süre içinde göz kamaştırıcı bir medeniyet doğmuştur. Hatta daha Peygamberimiz (SAV) döneminde savaş esirlerinin okuma yazma öğretmeleri karşılığında salıverilmesi örneği bile öğrenmeye ne kadar erken bir dönemde önem verilmeye başlandığını göstermektedir. Oysa Kur'an'ın indirildiği topluluk, Kur'an'ın ifadesiyle vahiy gelmeden önce uyarılmamıştı ve gaflet içerisinde bulunuyordu:

“Kur’an, ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir” (Yasin 5-6)

Müslüman medeniyetin erken dönemlerindeki bu hızlı yükseliş ve gelişim ile ilgili olarak Negus şu tespitleri yapmaktadır; “İslami bilimi biçimsel olarak tanımlamak problematiktir ve onun tabiatı ve varlığı hakkında tartışmalarda anlaşmazlık vardır. Bununla birlikte, İslam’ın entelektüel çabasını karakterize eden bir bilme yolu olarak bilim ile doğrunun araştırmasına sevk etme arasındaki uygunluk konusunda bir şüphe yoktur. Bu hem yaratılışı anlama aracı olarak, hem de teknoloji ve tıp ile ilgili bir bilgi kaynağı olarak bilimin, İslam’da doğal bir şekilde zuhur ettiği Orta Çağda İslam’ın genişlemesinden bellidir”.

Müslümanların daha hicretin ilk iki yüzyılı içinde başlayan ve çok kısa bir süre içinde zirve yapan bilim faaliyetlerinin arka planında Kur’an’ın kâinatı öğrenme ve keşfetmeye teşvik ve emir içeren ayetlerinin daha iyi anlaşılmış ve işselleştirilmiş olduğu değerlendirilebilir. Hicri dördüncü yüzyıla kadar devam eden bu anlama ve öğrenme çabası bilimi asla dini veya dünyevi olarak ayırmıyor, hatta ibadet kastıyla, Allah rızası temelli dini bir argümantasyon ile icra ediyordu.

Bu gerçeklik, erken dönem bilim adamlarının bilim yapma gerekçe ve motivasyonlarına bakıldığında açıkça görülür. Nitekim kendi ifadeleri incelendiğinde bütün bu portrelerin bilimi bir alet gibi gördüklerini yani araçlaştırdıklarını, esas amaçlarının ise Allah’ın varlığına tanıklık etme, Allah’ın bilenlere bahsettiği lütuf ve üstünlüğe nail olma, Allah’ın ihtişam ve yakınlığına erişebilme ve Allah’a itaat gibi çarpıcı başlıklar altında toplanabileceği görülür (Fatır 28 ve Zümer 9 ve pek çok ayetteki teşvikler)

Nitekim bir jeolog olan Manzoor; *“Tabiat, Vahiy Kitabı gibidir, işaretlerle doludur (âyât). Bu işaretleri bilmek ve şifresini çözmek Kutsal ibadetleri oluşturur (‘ibâdah). Aslında, Müslüman ilahiyatçılar, Tanrı dikkate alınmadığında tabiatın bir anlama sahip olmadığını iddia ederler: İlâhi gaye olmaksızın o açıkça varolmamış olur”*.

Nasr, Ebu Rayhan el-Bîrûnî’nin (Alberuni, Aliboron, 362–442/973–1051) bilimi kutsal ve profan olarak ayırmadığını ifade eder. Varlığın incelenmesi, görünür dünya ve görünmez olanın işaretlerinin araştırılması ile ilgili olduğuna göre tamamıyla dini bir alandır. Biruni yaptığı faaliyette yanlış yaparsa Allah’dan af diliyordu. Said’e göre Biruni, evrensel bir zihne ve kaynağı ne olursa olsun hakikatin kaynağından derinliğine içme arzusuna sahipti. Birûnî, maddi evrenin sayısız çeşitliliği ve fiziksel detaylarıyla, diğer yandan onun düzen ve birliğini göstermek için matematiksel bir kavrama ile sistematik bilgiyle de ilgilenir. Nashabi’ye göre Bîrûnî, bilimin ana amaçlarını, en başta dine hizmet olmak üzere Yaratıcının işleri hakkında daha fazla bilgi edinmek ve aynı zamanda sağlık ve teknoloji yoluyla insanlara faydalı olmak

olarak görmektedir. Bîrûnî özellikle Ali İmran Suresi 191. Ayetten ilham almaktaydı:

“Onlar ki ayaktaayken, otururken ve yanları üzerinde yatarken Allah’ı hatırlarlar, göklerin ve yerin yaratılışı konusunda derinlemesine düşünürler: Rabbimiz, Sen bunları boşuna yaratmadın, Sen yücesin, bizi ateş azabından koru”

Müslüman bilim insanlarının temel motivasyonlarının dini olduğunu gösteren pek çok örnek bulunabilmektedir. Mesela; meşşai felsefenin en güçlü temsilcisi ve mütebahhir alimlerin belki de sonuncularından olan ve batıda “Averroes “ ve “Commentator (Şarih)” olarak tanınan İbn Rüşd (ö. 1198), cebir ilminin kurucusu olan ve Latince kaynaklarda “Alkarismi”, “Algoritmi”, “Algorismi” veya “Algorism” olarak anılan Harezmi (ö. 850), ve optiğin kurucularından kabul edilen **İbni Heysem** (ö. 1038) de hep bu gerçeği eserlerinde ifade etmişlerdir.

Benzer şekilde 1979 Nobel Fizik ödülü sahibi Abdus Selam, Paris UNESCO House’ta 27. Nisan 1984’te yaptığı konuşmada Kur’an’ın tüm ayetlerinin neredeyse sekizde birine tekabül eden yedi yüz elli ayetin inananları incelemeye, düşünmeye, akıldan en iyi şekilde yararlanmaya ve bilgi edinmeye teşvik ettiğini söylerken yine bazı Kur’an ayetlerine dikkat çekmektedir;

“... Kulları içinden ancak âlimler, Allah’tan [gereğince] korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır ” (Fatır 28)

“...De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar” (Zümer 9)

Müslümanların kendilerinden önce herhangi bir medeniyet mirası olmadığı halde İslam’ın kazandırdığı motivasyonla kurdukları medeniyet o kadar dikkat çekicidir ki Franz Rosenthal *“Bilgi kavramının insan ve toplum hayatında Klasik Devir İslam uygarlığındaki kadar merkezî bir önem taşıdığı -şimdiki Batı uygarlığı da dahil- başka bir uygarlık olmamıştır.”* demektedir.

Müslümanların bilimin neredeyse her alanında ortaya koydukları bu performans ne yazık ki hicri 4. yüzyıldan itibaren dramatik olarak azalmaya başlamıştır. Bu bağlamda genel bir tespit olarak Müslüman dünyanın toplam etkinliğinin doğru bilgi perspektifi ile güçlendiği, buna mukabil bilgi anlayışının Allah’a yönelen yapısının unutulduğu dönemlerde düşüşe geçtiği söylenebilir. Gerçekten de genel olarak bakıldığında ilk zamanlarda temel hadis kaynakları dahil olmak üzere hiçbir metinde ilimlerin “dünya ilmi” ve “din ilmi” şeklinde bir ayrıma tabi tutulmadıkları, bu ayrımın üç ila dördüncü yüzyıllardan itibaren yapılmaya başlandığı tespit edilmektedir. İlim iki farklı kavrama dönüştükten sonra dünya ilimlerine (fizik, kimya ve matematik gibi) daha önce gösterilen sıcak ilgi ilk başlarda nötr bir karaktere bürünmüş, ilerleyen süreçte ise bunların gereksiz olduğu düşüncesine kadar evrilmiştir

. Bu ayrımın yaşandığı kimi dönemlerde devletin de taraf olduğu görülmektedir. Örneğin bugün tüm Müslümanların iftihar ettiği meşhur bilim insanı İbn Rüşd, çalışmaları nedeniyle kitaplarının yakılması ve idam ile tecziye edilmişti. Bu cezadan Halifenin hekimi olması gibi nedenlerle sürgün cezası ile kurtulabilmişti. Müslüman dünyada meydana gelen bu kavramsal bölünme, bu tür olumsuz örneklerin duyulması ve yaşanması gibi nedenlerin de etkisiyle yaygınlaşmış, din ile dünya ilimlerini birbirinden iyice ayırmış, bir manada daha hicri 6. yüzyılda sekülerizmin erken bir formuna yol açmıştır.

Allah’a inanmaları nedeniyle hristiyan dünyanın da bilim üretmede dini motivasyonun önemini çalıştıkları görülmektedir. Nitekim Lancaster Üniversitesi, Tarih Bölümünden John Hedley Brooke, tersine görüşlere de yer verdikten sonra *“modern ilerleme fikrinin kaynaklarından birinin, dünyayı İsa’nın ikinci gelişine hazır hale getirme kaygısı içindeki puritan reformcuların bu bin yıllık teolojileri olduğu inkar edilemez”* demektedir. Yine aynı yazar tabiat çalışmalarında korkulacak ve övülecek bir Tanrı’yı doğrulama arzusundan kaynaklanan bir motivasyon olduğunu belirtmektedir.

Bozulmamış haliyle yani tevhidi Hristiyanlığın da bilim ile çelişmeyeceği, hatta toplumsal ve teknolojik gelişmeler olurken uzaklaşılan olgunun esasen bozulmuş hristiyanlık olduğu da ifade edilmiştir. Nitekim İngiltere’de 18. yüzyılın sonlarında dindar bir muhalif olan Joseph Priestley rasyonel eleştireliliğe karşı koyabilecek öze uygun bir Hristiyanlık formu üzerinde çalışmıştı. Hristiyanlığı reddeden Avrupalı filozofların aslında Hristiyanlığın bozulmuş bir formunu reddettiklerine inanıyordu. Bu nedenle esasında bozulmuş dini inkar eden bu kimseleri hurafesiz tek tanrılı bir Hristiyanlığa tekrar döndürmeyi istemişti. Tanrının tekde üç olması inancı olan teslis doktrininin erken Hristiyan kilisesine Platon’un felsefesi ile temas sonucunda bulaştığını düşünüyordu. Bilimin hurafelerin elimine edilmesine yardım edebileceği fikri temelinde Priestley’in zihninde bilimsel etkinlik ile Platonist bozulmadan arınmış bir dinin tesisi arasında kuşku götürmeyen bir bağlantı mevcuttu. Priestley bu yüzden bilimsel bilginin *“Tanrı’nın emrinde tüm yanlış ve önyargıları yok eden ve bilim ve din sahasındaki yozlaşmış ve gaspedilmiş otoriteye bir son verme aracı”* olabileceğini beyan etmiştir.

Hakikaten Hristiyan dünyanın toplam etkinliğinin bilimin Allah’ın yasalarını keşfetme şeklindeki esas rolünün farkına varıldığı dönemlerde – ki bu kısmen günümüzü de kapsamaktadır – yükselişe geçtiği tespit edilecektir. Bu yükseliş dönemlerinde Hristiyanlar itiraf etmeseler de bilgi ve bilimi önemli ölçüde İslam’ın temel perspektifi ile yorumlamaktadırlar.

İslami bakış açısının – kim tarafından uygulandığı ve itiraf edip etmediğinden bağımsız olarak – gelişmişlik düzeyini artırdığı gerçeği Rehman SS ve Askari H tara-

findan yapılan bir çalışmada gösterilmiştir. Yazarlar 12 İslami ekonomik boyut ve kategoriyi IslamicityIndex (EI²) kavramında formülüle edip tüm ülkeleri buna göre sıraladıklarında dramatik olarak en İslami ülkelerin İrlanda, Danimarka gibi Hristiyan ülkelerin olduğunu, bu sıralamaya en üstten giren Müslüman ülkenin ise 33. sıradaki Malezya olduğunu bulmuşlardır.

Materyalistler, diğer dinlere inanan kimseler ve daha vahimi bazı Müslümanlar tarafından İslam'ın öğrenme ve araştırmayı teşvik eden bilgi temelli yapısı tam anlamıyla kavranılamadığı için ilim, bilim ve dinin birbirinden ayrı etkinlikler olduğu düşünülmektedir. Halbuki her biri aynı zamanda dini yaşayan ve dini alanlarda da eserler veren Biruni ve Harezmi gibi alimler bilimi seküler bir etkinlik olarak değil dini bir motivasyonla yapmışlardır. Ürettikleri etkinlik ise dini/bilimsel çabanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Bu nedenle bilimi seküler bir faaliyet olarak gören Pervez Hoodbhoy gibi kişilerin gözden kaçırdıkları hususun bu ince detay olduğu anlaşılmaktadır. Eğer hakikaten seküler bir faaliyet olsaydı bilim İslam toplumunda değil eş zamanlı diğer seküler medeniyetlerde zirve yapardı. Bilim insanlığın toplam refahını artıran bir araç ise motivasyonun din olmasında nasıl bir sakınca olabilir?

Özetlenecek olursa bugünkü hakim tek tipçi bilim çağrışımından farklı olarak esasen bilimin, sadece ilk dönem Müslüman bilim adamları değil, bazı görüş farklılıklarına rağmen Aristo'dan başlayarak, antik bilgiyi Müslüman bilginlerden tercüme yoluyla öğrenen batılı Hristiyan düşünür ve bilginler tarafından da bu teleolojik ontoloji zemininde anlaşıldığı söylenebilir.

İslam'ın bilgi ve öğrenme ortam ve kavrayışını temelden değiştiren, iyileştiren ve geliştiren benzersiz yapısından ayrı olarak ibadat sistemi de bilimi teşvik eden bir yapıdadır. Nitekim İslami yaşam tüm yönleriyle tam bir zaman ve mekan oryantasyonu gerektirmektedir. Öyle ki Müslümanların kible gibi mekansal, ayrıca namaz, oruç ve haccın vakitleri gibi zamansal farkındalıklarının hayatın akışı içinde sürekli olması gerekmektedir.

YARADAN TEMELLİ BİLİM ANLAYIŞININ NİTELİKLERİ

Güncel bir saptama olarak, genelde Allah'a ve O'nun Din gönderdiğine inananların ve özelde yakın dönemden itibaren Müslümanların hem literal olarak hem de içerik bağlamında bilime çoğunlukla soğuk ve mesafeli yaklaşıtları bilinen bir olgudur. Hatta onu tüm bileşenleri ile adeta tümüyle materyalistlere terketmiş gibidirler. Hali hazırda materyalistlerin bilim kavramını tekellerine aldıkları ve tüm dünyaya tek bir bilim kavramı dikte ettikleri görülmektedir. Bu olgunun müslümanlarca sessizce ve gayri ihtiyari bir şekilde kabullenilmesi ise ayrıca düşündürücü bir durumdur.

Halbuki bilimsel aktivitenin yapılabilmesinin tartışmasız ön koşulu kuşkusuz kuşursuz bir yaratılış iken; bilimin bu ön koşula tüm kalbiyle inanan kişilerce değil

de inanmayanlar tarafından sahiplenilmesi, üzerinde durulmaya değer bir paradoks olmaktadır.

Diğer yandan Müslümanların önceki bölümde ele alınan kadim yaklaşımlar göz önüne alınacak olursa “ilim” kavramını, kainatı keşfetmeye yarayan ve bugün dünyada yaygın bir şekilde icra edilen “bilim” kavramı ile eşitlemeleri gerekecektir. Zira bu anlamdaki ilim faaliyetini orijinal kullanımlarında zaten bu bağlamda ve Allah’ın rızasına erişmek için yapıyorlardı.

Aktüel kullanımı ile “bilim” kavramına böylece sahip çıkılmakla biraz da Müslümanların kendilerinden uzaklaştırmalarıyla sekülerleşen tek bir tarife itiraz edilmiş olacaktır. Bu tek tip bilim kavramına boyut kazandırarak, en azından düalistik olduğunu tespit etmek rasyonel bir ilk adım olacaktır. Bu Müslümanların kendilerinin önce yükselttikleri sonra ittikleri bir kavramı yani bilimi asli yatağına döndürmüş ve Müslümanların gözündeki itibarını yeniden kazandırabileceklerdir.

Bu cümleden olarak Müslümanların öncelikle tek bir bilim kavramının dayatılmasına itiraz etmeleri, bilim kavramına kendi özgün ontolojik, epistemolojik ve etimolojik yorumları ile sahip çıkmaları ve nihayetinde özellikle pratikler bağlamında yoğun bir fikri üretim yapıp entelektüel dünyada somut eserlerle var olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda daha önce örneklerini verdiğimiz öncüllerimizin kadim bilim yorumlayış biçimleri yeniden kazanılmaya çalışılabilir.

Bu faaliyetin çıktıları olarak; en başta bilimin ancak kusursuz bir yaratılış varsa yapılabileceği mutlak gerçeği güçlü bir şekilde vurgulanmış; bilim kavramı belki de ilim kavramıyla eşitlenmiş; bilim bu orijinal paradigmaya göre yeniden sınıflandırılıp kavramsallaştırılmış ve nihayetinde bu kavram seti ile bilim asli hüviyetine kavuşmuş olacaktır. Bilim artık bizatihi kutsal olanı değil Kutsal olanı öğrenmek ve fark etmek isteyen insan için tereddütsüz bir usulü; yasaları icat eden değil sadece evrendeki **İlahi** yerleşik fenomenler düzenine ışık tutan el feneri mesabesinde bir aleti temsil edecektir.

Bu çerçevede kavramsal bakım ve revizyondan geçirilmiş olan bilim kavramı; “Allah tarafından yaratılmış evrensel olgu ve yasaları, yine ancak bu kusursuz yasaların var olması ön koşulu ile keşfetmeye çalışan; olumsuz etki ve yönlendirmelerden uzak, tutarlı ve evrenin kusursuzluğu ile uyumlu pür bir akıl yürütme temelinde çalışan metodik bir enstrüman” olarak tanımlanabilir.

Bilimin Yaradan merkezli ontolojiye sahip yorumu materyalist olanına göre evrenin çelişkiye düşmeden algılanmasına yarayan çok zengin bir argmantasyon sunar. Yani Allah merkezli ontolojiye dayalı bilimin bazı tipik özellikleri bulunur:

1. Aksiyolojik argümanları ihmal etmez, bilakis çok önemli görür.
2. Bilimi suistimallerin aracı haline getirmez
3. Mutlak otoriteleşmeyi sınırlayan katmanlı, heterojen bir yapı gösterir

1. Aksiyolojik argümanları ihmal etmez, bilakis çok önemli görür: Hakikaten materyalistler tarafından herhangi bir açıklama getirilmeden bırakılmış ve böylece ihmal edilmiş aksiyolojik argümanlar, gayesel yaradılışı kabul eden bilim anlayışı tarafından evreni ve varoluşu anlamada paha biçilmez başlıklara dönüşmektedir. “Aksiya” Yunanca “değer” anlamına gelir ve bu durumda aksiyoloji değerler ile ilgilenen disiplin olmaktadır. Burada kastedilen değerler etik (ahlak) ve estetikdir. “Etik” iyi ve doğru, “estetik” ise güzellik ve uyum kavramlarını havidir. Değerlerden arındırılmış materyalist bir bilim anlayışı etik ve estetik gibi apaçık fenomenlerden kendisini mahrum etmiş olmaktadır. Halbuki bu değerler varoluşun temellendirilmesinde kullanılabilecek zengin bir kavram dünyasına tekabül etmektedir. Tüm insanlar tarafından bir çocuğa her ne suretle olursa olsun zarar vermenin veya hırsızlık yapmanın kötü olarak bilinmesi, ağaçlar ve rengarenk çiçeklerden oluşan muhteşem bir manzaranın bir çöp toplama bölgesinden daha güzel ve estetik bulunması ve bir canlının form, biçim ve fonksiyonları arasındaki uyumun canlılığın devamı için zorunlu olduğunun akledilmesi apaçık bir şekilde tek bir ontolojiye işaret etmektedir. Ateistler bu etik ve estetik değerlerin sonradan öğrenme yoluyla öğrenildiğini ileri sürseler bile, yine de insanların bir bütün olarak sözleşmişçesine birbirlerine neden hep aynı etik ve estetik değerleri öğrettiklerini cevaplamak durumunda kalırlardı, ki bu da varoluşsal olarak bu değerlerin onlara önceden yüklü olduğunu gösterir.

2. Bilimi suistimallerin aracı haline getirmez: Varlığın bir gayeye istinaden yaratıldığını benimseyen bilimsel görüşün her türlü suistimallerden kendini koruyabilmesi daha mümkündür. Zira bu yaklaşıma göre bilim, Allah tarafından bir gaye ile yaratılmış, sadece maddeyi değil etik ve estetik gibi değerleri de havi evrenin keşfi ile ilgilenmektedir. Bilim varlık dünyasını çözmeye çalışan ve böylece bu kusursuz düzenin mutlak Sahibini bulmaya çalışan bir enstrüman olmakla düzen bozan, yıkan, haksız kazanç getiren, etik ve estetiği yok eden bir araç olamaz. Bilim ancak bu şekilde icra edilirse belli kesimlerin değil, insanlığın toplam refah düzeyini artıran bir katkı üretecektir.

3. Mutlak otoriteleşmeyi sınırlayan katmanlı, heterojen bir yapı gösterir: Bilim, refere ettiği ontolojiden bağımsız olarak evrenin yapı ve süreçlerini keşfetme gibi ayrıcalıklı ve prestijli bir misyona sahip olduğu için belli ölçülerde otorite kazanmaktadır. Bu otorite nedeniyle bilimsel bulguların tamamı herhangi bir filtreden geçirilmeksizin sanki evrenin değişmez kanunları gibi kabul edilebilmektedir. Bu biraz da dayatılan tek tipçi bilim anlayışından ileri gelmektedir. Oysa düalistik bilim okuması bağlamında, bilime merkezi bir “değer” ve “kutsallık” yüklemeyen

versiyonunda bile bilimin, onu icra edenin önyargıları ve kullanılan metot gibi birçok faktörden etkilenebileceği kolayca kabul edilebilir. Bu nedenle teist bilim paradigmasında bile bilimsel sonuçlar bir bütün olarak evrensel yasalara tekabül ediyor gibi görülmemelidir. Bu amaçla bilim kümesinin; öncül ve ham çıktılardan oluşan bir “çevre” ile sayısız deney ve gözlem ile evrensel yasa olduğu kesin bir şekilde gösterilmiş bir “kor” bölümden oluştuğu modellenenebilir. Çevre kısmında üzerinde henüz konsensus sağlanamamış konular yer alır. Örnek verilecek olursa kolesterolün toplam sağlık üzerindeki etkisi veya Şanlıurfa Göbeklitepe’deki buluntular üzerinden tahmine dayalı değerlendirmeler bilimsel çalışmalara konu olsalar da henüz son söz söylenmiş değildir. Oysa bilimin kor kısmında artık üzerinde çalışma yapılması gereksiz hale gelmiş, mutlaklık kazanmış, son söz söylenmiş konular vardır. Örnek olarak enfeksiyonların patojen mikroorganizmalarla meydana geliyor olması, kalıtım ve yer çekimi kanunu verilebilir. Bilimin bu kor kısmında temel ve evrensel yasalar bulunduğu için artık buradaki bilgiye İlahi yasalar gözüyle bile bakılabilir. Esasen vahyedilen ayetlerle karşılaştırılması istenen yaratılmış ayetler son ve pür halleri ile bu kor bölümde yer alır.

Ancak bugün bilimin uğraşı alanı bir bütün olarak dikkate alındığında kor kısmın çok küçük bir alana tekabül ettiği, ayrıca bu iki alanın birbirine oranının bilim dallarına göre çok farklılıklar gösterebildiği de unutulmamalıdır. Örneğin matematiğin tarihe göre daha büyük bir kor kısıma sahip olduğu varsayılabilir.

Burada önerilen iki katmanlı model ile;

- Bilimin günlük kullanımdaki aşırı ve bazen de iyi niyetli olmayan kullanımlarının önüne geçilmiş, bilimin asli sınırlarına çekilmesi başarılmış,
- Bilimin ulvi ve gerekli bir uğraş olduğu fakat bazı metodik zayıflıklarla malul olduğu vurgulanmış,
- İslami açıdan bilim temellendirilmiş, böylece Müslümanların bilim ile olan soğuk ilişkisi ısıtılmış,
- Bilimin evrensel yasa ve değerleri keşfeden niteliği üzerinden kaçınılmaz olarak Allah’ın var ve bir olduğunu ve O’nun sonsuz kudretini gözler önüne sermesi bağlamında yorumlanması ile dini bir faaliyet alanı olduğu kaçınılmaz olarak gösterilmiş,
- Bilim kavramının, dominant materyalist versiyonunun dayattığı gibi yekpare ve homojen bir yapıda olmadığı, bilakis çıktıları itibariyle aynı kıymette olmayan bilim alt kümelerinden müteşekkil olduğu, ve bunun bilimi daha rasyonel ve başarılı bir şekilde kavramsallaştırdığı idrak edilmiş,
- Belki de en önemlisi sadece şekilsel, sözde bilimsel bir söylem ile bilimin otorite ve kurumsal yapısının tüm avantaj ve konforundan bütüncül bir şekilde yararlanılmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Bilimin burada çerçevesi çizilen boyutlarıyla kavranması durumunda, bu dünyada gerçekliğin tamamına ve tüm cepheleriyle ulaşılamayacağı da idrak edilmiş olacaktır. Gerçek manasıyla icra edilen bir bilim esasen küçüklüğümüzü ve limitlerimizi gösterebilmeli ve bize deneylenemeyen ve izahı yapılamayan bir sınırın varlığını fark ettirmelidir. Çünkü bu sınır bizi büyülenmekten uzaklaştıran, sonsuz kudret ve ilim sahibi tek bir Allah’a teslimiyet sınırındır.

TEVHİDİ SİSTEMİN OLGUSAL VE AKSİYOLOJİK ARGÜMANLARLA GÖSTERİLMESİ

Yazının önceki bölümlerinde Allah’a inanan ama Müslüman olmayan bilim adamlarının da çalışmalarında dini bir motivasyona sahip olabilecekleri ifade edilmişti. Fakat Müslüman bilim adamlarına özgü belirleyici farklı bir nokta vardır. Bu, onların tevhidi sisteme inanıyor olmalarıdır. Manzoor, tevhidi “İslam dininin eşsiz profilini ve özgün yapısını veren en üstün derecedeki (par excellence) metafiziksel ve teolojik doktrin” olarak tasvir eder. Mutahhari ise tevhidi “kâinatın ondan geldik (innâ lillâh) ve ona döneceğiz (innâ ileyhi raciun) (Bakara, 2/156) esasına sahip olması” anlamında tanımlar. Bu, aynı zamanda İslami bilimin temel aksiyomudur.

İslam’da bilim ve bilim insanlarının rolleri konularında eserler veren Birmingham’daki Newman Koleji’nde Bilim Başkanı olan biyolog Michael Robert Negus, Tevhid konusunda “Müslüman bilim adamlarının öncelikli aksiyomu İslam’ın bizatihi özü olan tevhit öğretisidir. Kuantum deneyleri, mahlûkatın görünüşte birbirlerinden bağımsız görünmesinin aslında gözlemleyen ve gözlemlenen arasındaki etkileşimden kaynaklandığını doğrulamaktadır. Ama gerçek varlık Yaratıcı’nın gerçekliğinde kavranılamaz bir şekilde mevcuttur.” ifadelerini kullanırken; yine ontolojik olarak tek bir Yaradan’a dayanmayan bir bilim anlayışının Tevhid’in tam zıddı olan şirki temsil edeceğini de şu şekilde ifade etmektedir; “Tevhit, özünde, yaratılışın birliğinden çıkarılan Tanrı’nın birliğinin olumlu tasdikidir. Tevhid’in karşıtı Tanrı’nın “ortakları” olduğu varsayımına dayanan şirk (“ortak koşma”) günahıdır. Köken olarak şirk çok Tanrıcılıkla eş anlamlıydı, fakat bilimsel bağlamda o, bilim adamının yaratılmış bir nesneye Tanrı’dan bağımsız bir mevcudiyet atfetmesi anlamına gelir. Bundan dolayı şirk, kâinatın bir kısmının veya tümünün kendi Yaratıcısına bütünüyle bağlı olmasıyla ilgili bir ifadeyi veya iddiayı tasvir eder. Doğru olandan ziyade doğru olmayanı söylemenin çoğu kez daha kolay olduğu ilginç bir gerçektir. Hiç kuşkusuz şirk tehlikesinin farkında olma, tevhidin bilimsel teoride korunmasını sağlayan güçlü bir araç olacaktır. İslami perspektiften, Kur’an’ın ifadelerini takip ederek bilim tarafından incelenen her olguyu, tevhidin korunduğu ve şirkin önleniği dünya görüşüyle bütünleştirmek mümkündür.”.

Evrenin kodlarıyla uyumlu çalışan bir bilimsel paradigma, çok tabi ve beklenen bir şekilde Yaradan’ın sonsuz bilgi ve kudretini gözler önüne sererken eş zamanlı ve

kaçınılmaz olarak O'nun tek bir İlah olduğunu da gösterecektir. Tevhidin, yani varlığın tek bir Yaratıcısı, Kural Koyucusu ve İdare Edicisi olduğunun bilim ile ortaya konulabilen apaçık kanıtları vardır.

Restore edilmiş ve aslına döndürülmüş haliyle bilim, öncelikle evrende doğru okumalar yapacağından yaratılmış ayetleri net bir şekilde görmeye başlayacaktır. Bu keşifler merak ve talep edenler tarafından vahyedilen ayetlerle karşılaştırılacak ve böylece ayetler arası uyum ile tüm bir inanç sisteminin kabulü gerçekleşmiş olacaktır. Bu tasdikin temelinde sadece Allah'ın varlığı değil, O'nun "tek" olduğu bilgisi de vardır. Bunu yukarıda din merkezli bilim anlayışını izah ederken de kullandığımız bazı argümanlarla temellendirelim.

1. Olgusal argümantasyon (Tek yasa, tek bilim): Bilim hangi ontolojiye dayanırsa dayansın aynı üretimi yapar. Bunun altında evrenin niçinliğinden farklı olarak neliği ve nasıllığı konusundaki konsensus yatar (Tablo 1). Yani ateist paradigma bile evrensel yasaların tekliğine bütün kalbiyle inanmaktadır. İnanmadığı, bu gerçekliğin arkasındaki gaye ve dolayısıyla aşkın akıl yani Yaratıcı'dır. Bilim adamı teist olsun ateist olsun, esasen yasaların evrenin her bir köşesinde cari olduğuna bütün benliği ile inanmak durumundadır.

Zira tikel bir gözlem ve deney sonucunun tüm evrende geçerli olması prensibi demek olan tümevarım, ancak evrenin bu güven veren tekliği varsa uygulanabilir. Bununla birlikte gözlem yapılacak veya araştırılacak olgu ve süreçlerin seçimi kaçınılmaz olarak bir ön koşul ve ön kabul gerektirmektedir. İşte ontolojisi Yaradan merkezli bir bilim insanı, bilim yapmasına neden olan ön kabulü dürüstçe ifade etmekte ama diğerleri keyfi bazı ön kabulleri ileri sürmek zorunda kalmaktadırlar. Çekim gücüne ait hesaplamaların şaşmaz bir şekilde evrensel olduğu bilgisine güvenle bugün hava ve uzay araçları keşfedilebilmiştir. Kanunlarda bir heterojenlik olsaydı bilim, üzerinde çaba ve emek harcanmaya değer bir faaliyet olur muydu? Diğer bir deyişle herhangi bir bilimsel motivasyondan bahsedilebilir miydi?

Gerçekten de itiraf edilmese de batı biliminde tevhidi doktrinin izlerine rastlanılabilir. Zira Pool, batı biliminin kâinatın akli, anlaşılır, düzenli ve tekbiçimli olduğu varsayımına dayandığı sonucuna ulaşır. Açıkça ifade edilmese de bilim bu yalın ve gerçek "inanç" veya ön kabul olmaksızın yapılamayacaktır.

Varlıktaki birlik ile ilgili olarak bir parçacık fizikçisi olan Capra, "*modern fizik kâinatın temel birliğini ortaya çıkarmıştır. Bizim maddeyi anlamamızdaki gibi tabiat, bize ayrılmış (izole edilmiş) bina bloklarını göstermez, daha çok tümüyle birleştirilmiş çeşitli parçalar arasındaki ilişkilerin karmaşık bir ağını gösterir.*" demektedir. Davies ve Gribin ise bu konuda şu ifadeleri kullanırlar; "*biz Evreni etkileşim içindeki parçaların geniş bir ağı olarak düşünürüz ve her bağlantı katılan parçaları tek bir kuantum sistemine bağlar. Bir anlamda bütün Evren tek bir kuantum sistemi olarak görülebilir.*"

Evrensel yasaların tek olmasının tabi sonucu tabiatıyla bilim dallarının da tek olmasıdır. Nitekim alternatif bir kimya, fizik ve hatta alternatif bir tıp önerisi dahi yapılamamaktadır. Bu da sadece düzen koyucunun tek olmasıyla açıklanabilir. Benzer şekilde birçok bilim dalının vazgeçilmezi olmasının ötesinde tüm evrende a priori bir veri olarak geçerli olan matematik de tevhidi sisteme işaret etmektedir.

Bazıları matematiğin evrendeki cisimleşmiş halleri durumunda olan yaygın pek çok formasyon, hareket ve biçimlerin bulunması (korteks, dallanma, vorteks, dönme vd), ayrıca adeta tek bir yaratıcıya işaret eden imza mesabesindeki genetik materyalin (DNA ve RNA gibi) bitkilerden, hayvanlara ve insanlara kadar tüm canlılarda ortak bir özellik olarak var olması da tevhidi sistemin göstergelerindendir.

2. Evrensel tikel olgu ve temel yasaların birbiriyle mükemmel ve kusursuz bir uyum içinde olması: Olgu ve yasaların ayrı ayrı evrensel ve mükemmel olmalarının yanında birbirleri ile kusursuz bir uyum içinde olduklarını müşahade ederiz. Bu gerçek Mülk 3’de şöyle ifade edilir;

“O ki, birbiri ile âhenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahmân olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?”

Her biri tikel manada zaten muhteşem olan evrensel yasaların aynı zamanda kendi aralarında kusursuz bir uyum göstermeleri kuşkusuz tek bir Yaradan’a işaret eder ki bu tevhid gerçekliğidir. Yani ancak ilmi ve kudreti sonsuz sadece bir Karar Verici varsa tüm bu yasalar bir bozulma göstermeksizin uyum içerisinde çalışacaktır. Bu Rahman tarafından şu şekilde beyan edilmiştir;

“Göklerde ve yerde Allah’tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de bozulurdu. Bütün yönetimin (arşın) Sahibi olan Allah, onların nitelemelerinden uzaktır.” (Enbiya 22)

“De ki eğer dedikleri gibi Allah’ın yanında başka ilahlar olsaydı, onlar, yönetimde olanı alt etmenin bir yolunu ararlardı.” (İsra 42)

“İlahları tek bir ilah yaptı; öyle mi? Bu gerçekten çok tuhaf bir şey!” (Sad 5)

Neredeyse tüm evrensel işleyişin canlılığa imkan verecek şekilde tasarlanmış olması en çarpıcı uyum örneklerinden birisidir. Örneğin güneşin cesamet ve enerji gibi vasıflarının yanında tam olarak 150 milyon km uzaklıkta olmasının canlılık için kritik önemde olduğunu hatırlayalım. Canlılık için vazgeçilmez bu ve bunun gibi birbirine bağlı sayısız olgu, olay ve fenomenin hepsini birden ve bir amaç için var eden ve yöneten, evrene aşkın kusursuz bir Akıl olmadan – niye başka türlü değil de bu şekilde çalıştığını – izah edecek mantıklı tek bir argüman bile bulunamayacaktır. Akıl

yürütme ile bulunabilen bu yalın gerçeklik, aklın ve her şeyin Sahibi tarafından şöyle beyan buyrulmuştur;

“O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Casiye 13)

Evrendeki tüm mevcut O’nun koyduğu kurallara göre hareket eder, yani O’na teslim olmuştur;

“Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O’na teslim olduğu halde onlar (ehl-i kitap), Allah’ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki O’na döndürüleceklerdir.” (Al-i İmran 83)

3. Aksiyolojik argümantasyon: Ahlak ve estetik değer yargılarının herkeste aynı şekilde var olması kaçınılmaz olarak tevhidi sisteme işaret etmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki aksiyolojinin bir argüman olarak temellendirilmesi ancak teleolojik ontolojiye dayanan tutarlı bir bilim yorumu ile mümkün olmaktadır. Çünkü materyalist bir bilim yorumu sadece olgusal olanla ilgilidir ve onu da teleolojik perspektiften okumamaktadır.

SONUÇ

Bilimin tek tip ve çelişkili materyalist yorumuna karşılık teleolojik bilim kavramının daha matür ve zengin bir kavramsal malzemesi olduğu vurgulanmalı, evreni keşfetmede daha bütüncül ve tatminkar önermeler yapabildiği gösterilmelidir. Böylece Allah merkezli teleolojik bir ontolojiye atıf yapan ve asli karakteriyle icra edilen bir bilim, Allah’ın varlık ve birliğini, ayrıca eşsiz bir kudretle muhteşem bir yaratılışla meydana getirdiği evrensel düzeni gösteren en temel araç durumundadır. Bu nedenle bireysel imani tasdiğin önemli bir aracı olmasının ötesinde bu ruhla yapılan bilimin toplum ve tüm yeryüzünü iyileştirici, geliştirici, dönüştürücü, inşa edici ve ihya edici etkileri de muhakkak büyük ve çarpıcı olacaktır. Bilimin, evrendeki kusursuz düzen nedeniyle uygulanabilir olması bile tek başına tevhide işaret ederken, evrensel olgu ve süreçlerin her yerde cari ve birbiriyle uyumlu olması, ayrıca evrensel ahlak ve estetiğin mevcudiyeti de aksiyolojik argümantasyonla tevhidin apaçık bir gerçeklik olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

<http://reviewofreligions.org/9422/from-the-archives-islam-and-science-concordance-or-conflict/>

<http://www.felsefe.gen.tr>

John Hedley Brooke. Science and Religion, Some Historical Perspectives. Cambridge University Press, 1991.

Kocabaş Ş. İslam ve Bilim. Divan, 1996/1, sayfa 67-83

Michael Robert Negus, İslâmî Bilim Kavramı Ve Müslüman Bir Bilim Adamının Düşünce Modelleri. Çev: Aygün Akyol. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/1, c. III, sayı: 5, ss. 173-180. Makalenin aslı: “The Concept of Islamic Science and The Thought Patterns of a Muslim Scientist”, Muslim Education Quarterly (The Islamic Academy, Cambridge, U.K) c.12, no.4, 1995, ss.30-36.

Rehman SS ve Askari H. Global Economy Journal, 10 (3): Article 1, 2010) (<http://hossein-askari.com/wordpress/wp-content/uploads/islamicity-index.pdf>)

Yılmaz Ö. Aristoteles’in Dört Neden Kuramının Günümüz Biyolojisi Açısından Önemi. FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2013 Güz, sayı: 16, s. 221-230, www.flsfdergisi.com